

Počet publikací
v roce 2012: 271

Počet grantových projektů GA ČR
řešených v r. 2012: 13

Počet významných
mezinárodních akcí pořádaných
ÚJČ v r. 2012: 2

Počet pracovníků: 122

Počet PhD.-studentů: 24

Počet univerzit v ČR,
s kterými ÚJČ spolupracuje: . . 13

Popularizace češtiny v médiích

**Olympiáda z českého jazyka
pro ZŠ a SŠ**

**Expertní činnost pro komerční
a další subjekty**

KONTAKTY:

**Ústav pro jazyk český
AV ČR, v. v. i.**

**Letenská 4/123
118 51 Praha 1**

tel.: +420-257 533 756

fax: +420-257 531 761

e-mail: ujc@ujc.cas.cz

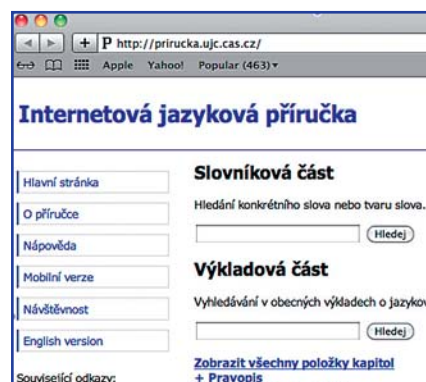
Stoletá historie, moderní přístupy

Vědecké pracoviště s více než stoletou historií (zal. 1911) a nejstarší z ústavů Akademie věd ČR se zabývá výzkumem českého jazyka v jeho nejrůznějších aspektech – zkoumá češtinu současnou i historickou, spisovnou i nespisovnou, psanou i mluvenou. Péčí Ústavu pro jazyk český vznikají základní příručky o českém jazyce pro nejširší obec uživatelů (pravidla pravopisu, slovníky, mluvnice a populárně-vědecká literatura) i odborné publikace knižní a časopisecké. Velké množství informací o češtině je umístěno také na internetových stránkách ústavu. Důležitou složkou činnosti ústavu je spolupráce s Českým rozhlasem, Českou televizí (např. v letech 2005–2011 pravidelný televizní týdeník *O češtině*) a Českou tiskovou kancelář, spolupráce s řadou deníků a periodik a přednášky pro laickou i odbornou veřejnost.

Abychom mluvili a psali správně

Svémi výsledky nejznámější a veřejnosti nejvíce otevřenou složkou ústavu je **činnost v oblasti jazykové kultury**. Hlavní náplní práce v této oblasti je zkoumání otázek teorie a praxe jazykové kultury, nejznámějším a uživateli češtiny nejvíce oceňovaným výsledkem je ovšem *Internetová jazyková příručka* (prirucka.ujc.cas.cz), jejíž rozšířená verze vyšla i tiskem pod titulem *Akademická příručka českého jazyka*. Základní a aplikovaný výzkum se zde vzájemně téměř ideálně doplňují: jazykové poradenství je bohatým zdrojem informací o fungování jazyka a o aktuálních vyjadřovacích potřebách příslušníků našeho jazykového společenství, tyto informace jsou východiskem pro teoretické studium

v oblasti jazykové kultury, jehož výsledky jsou pak přenášeny zpět do poradenské praxe.

<http://prirucka.ujc.cas.cz>

Bohatství dialektů

Výzkum v oblasti **dialektologie** se systematicky zabývá nespisovnými útvary českého národního jazyka. Vedle tradičních dialektů se zkoumá rovněž běžná mluva, a to i v oblastech s různou mírou migrace obyvatelstva, tj. ve městech a v pohraničí. Nejvýznamnějším výsledkem této práce je šestidílný *Český jazykový atlas*, jenž je nyní převáděn i do elektronické podoby (cja.ujc.cas.cz/cja.html). Současná badání se soustřeďují na výzkum nářečního lexika v propriální i apelativní sféře. Těžištěm práce je nářeční lexikální zásoba s cílem vytvořit celonárodní nářeční slovník.

Odkud slova pocházejí?

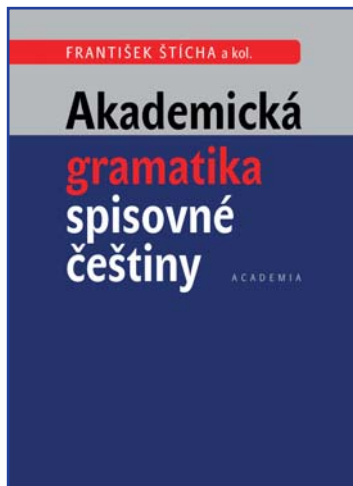

<http://lexiko.ujc.cas.cz>

Etymologická práce ústavu je zaměřena na všestranný historicko-srovnávací výzkum slovanského lexika od nejstarších období po rozpadu indoevropského jazykového společenství až po fázi formování jednotlivých slovanských jazyků; zvláštní důraz je přitom kladen na staroslověnštinu a starou češtinu. Hlavním úkolem i výsledkem je sešitově vydávaný *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, zatím jediný slovník na světě, který vysvětluje původ staroslověnských slovní zásoby.

Jak na gramatiku?

Výzkum české mluvnice je soustředěn zejména na tři oblasti jevů současné, především psané češtiny: (i) na velké množství dvojtvarů a nepravidelností tvarosloví současné češtiny jako výsledku dlouhého vývoje českého jazyka; (ii) na tvoření slov s jeho stovkami slovotvorných přípon a desítkami předpon; (iii) na normy a tendence ve větě i souvětí syntaxi. Empirickým podkladem práce jsou elektronické soubory reálných textů, tzv. jazykové korpusy, z nichž je čerpán materiál pro vytvářené databáze gramatických jevů. Dlouhodobým cílem práce je vytvoření několikásvazkové *Velké akademické gramatiky spisovné češtiny*.

O jménech

Základním úkolem **onomastického výzkumu** (tj. výzkumu vlastních jmen) je vytvoření přehledu a výkladu tzv. pomístních jmen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Pomístní jména (na rozdíl od jmen místních, tj. jmen měst a vesnic) jsou jména kopců a údolí, řek a potoků, polí a luk a dalších krajinných útvarů. Výsledky zpracování rozsáhlého základního materiálu, sesbíraného v druhé polovině 20. stol. vycházely nejprve v sešitové podobě Slovníku pomístních jmen v Čechách, později se přešlo k prezentaci na internetu (mam2.ujc.cas.cz/onomast-pj/). Pozornost je věnována i výzkumu jmen osob. Kromě toho má ústav pravomoc vystavovat znalecké posudky v oboru ověřování podob jmen a příjmení z hlediska zákonných ustanovení usměrňujících jejich zápis do osobních dokladů.

„Pokud si národ nepěstuje své elity, nemůže přežít.“

doc. RNDr. Karel Oliva, Dr.
ředitel ÚJČ AV ČR, v. v. i.

Mezinárodní výzkumné projekty

Slovanský jazykový atlas

PhDr. Martina Ireinová, Ph.D.,
Mgr. Petra Přadková
Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
Doba řešení: dlouhodobý projekt
Velkolepý mezinárodní projekt, jehož se účastní univerzitní a akademická pracoviště všech slovanských národů Evropy.

Evropský jazykový atlas

PhDr. Milena Šipková, CSc.,
PhDr. Libuše Čižmarová, CSc.
Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
Doba řešení: dlouhodobý projekt
Monumentální jazykovězeměpisné dílo, zpracovávané v rámci rozsáhlé spolupráce akademických a univerzitních pracovišť evropských zemí a pod patronací UNESCO.

Jazyková politika, jazyková situace, jazykový management

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.,
Mgr. Lucie Jílková, Ph.D.
Ústav slavistiky Ruské akademie věd,
Moskva, prof. Galina P. Něščimenko,
DrSc.

Doba řešení: 2012–2014

Diskurz – jeho různé formy v životě společnosti a v literatuře

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.,
prof. Jana Hoffmannová, DrSc.
Ústav literárních studií Polské akademie věd,
Varšava, prof. Teresa Dobrzyńska-Janusz.

Doba řešení: 2012–2014

Etymologický výzkum slovanské slovní zásoby

PhDr. Pavla Valčáková, CSc. Ústav jazykovědy NANU, Kyjev, V. H. Skljarenko
Doba řešení: 2011–2013.

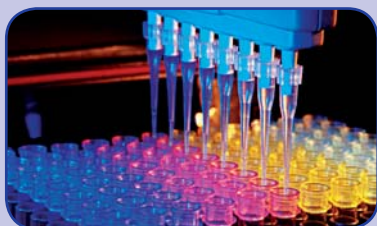

Na pomoc středním školám

Na podzim 2013 se Ústav pro jazyk český AV ČR a Asociace středoškolských českotínářů rozhodly propojit své jazykové poradny. Požádat o názor či radu mohou nejen studenti, ale také jejich učitelé. ÚJČ v roce 2013 uzavřel smlouvu o spolupráci s CERMATEm a začal se aktivně podílet na přípravě dílčích zkoušek společné části maturity z českého jazyka a literatury.

Dědičnost příjmení a DNA

Společný projekt ÚJČ, Kriminálního ústavu Praha, Ústavu hematologie a krevní transfúze Praha a Ústavu informatiky AV ČR chce ověřit vazby mužských příjmení na výskyt genetických markerů Y chromozomu (Y-STR, Y-SNP), který se, stejně jako většina mužských příjmení na území evropských populací, dědí po otci. Ze předpokládá sdílení shodných nebo velmi podobných genetických profilů (Y haplotypů) skupinami mužů se stejným příjmením, u kterých je možno vyloučit čerstvý příbuzenský vztah. Tato vazba bude pravděpodobně silně oslabena vlivem několika tzv. nezávislých zakladatelů, který je očekáván především u příjmení vyskytujících se s velkou četností. Z tohoto důvodu bude výběr zaměřen na nositele příjmení s nižší frekvencí v české populaci.

Díky tomu, že tyto markery vykazují silnou korelaci se zeměpisnou polohou, je možné na jejich základě predikovat s jistou mírou pravděpodobnosti populační, etnickou nebo národnostní příslušnost.

Informace s cenou zlata

Znalost pomístních jmen je základem pro interdisciplinární studie o zaniklých osadách, dřívějším rozsahu lesů a rybníků, těžbě nerostů atd. Pracovníci podniku Geoindustria podle pomístních jmen v Čechách zjišťovali stará naleziště zlata a navrhovali průzkum těchto míst.

Pokladnice českého jazyka

Centrem **lexikografické práce** ústavu je výzkum a zpracování slovní zásoby současné spisovné češtiny. V souvislosti s tím je věnována pozornost teoretickým otázkám lexikologie a lexikografie, neologie a lexikální dynamiky. Prvořadým úkolem je v současnosti příprava nového všeobecného výkladového slovníku současné češtiny s předpokládaným rozsahem 120 tisíc slov. Již dosaženými výsledky práce jsou jak všeobecné, tak specializované slovníky (např. *Slovník spisovného jazyka českého*, *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, *Akademický slovník cizích slov*, *Nová slova v češtině I a II*). Ty rozsahem nejvýznamnější jsou

k dispozici i na internetových stránkách psjc.ujc.cas.cz a ssjc.ujc.cas.cz, a to včetně podkladové excerptce, ze které byly vytvořeny. Významná část neologického lexikálního archivu (soustavné excerptce nových slov) je přístupná z www.neologismy.cz.

<http://ssjc.ujc.cas.cz>

Jak to nejlépe vyjádřit?

V rámci **stylistického výzkumu** studují pracovníci ústavu, jak lidé mluví a píšou v jednotlivých komunikačních (řečových) situacích, jednak tradičních, jednak nově vznikajících, tedy nejen např. při konverzaci či v dopisech, ale i v e-mailech a esemeskách, jaké jazykové prostředky používají v soukromí, na úřadech, ve škole či při dialogu v médiích. Jednou z materiálních základů je multimediální korpus DIALOG (ujc.dialogy.cz), který obsahuje audiovizuální nahrávky a přepisy diskusních pořadů českých televizí.

<http://ujc.dialogy.cz>

Ke kořenům

Ústav se také zabývá **výzkumem historie** našeho jazyka, a to jak jeho historickou slovní zásobou, která je zpracovávána do *Elektronického slovníku staré češtiny*, tak obecně strukturou jazyka v jeho starších fázích vývoje, kde jsou výstupem knižní i elektronické edice staročeských, humanistických a barokních literárních památek a rovněž korpus elektronických textů staré češtiny. Výsledky práce v této oblasti jsou publikovány na internetových stránkách s názvem *Vokabulář webový* (vokabular.ujc.cas.cz).

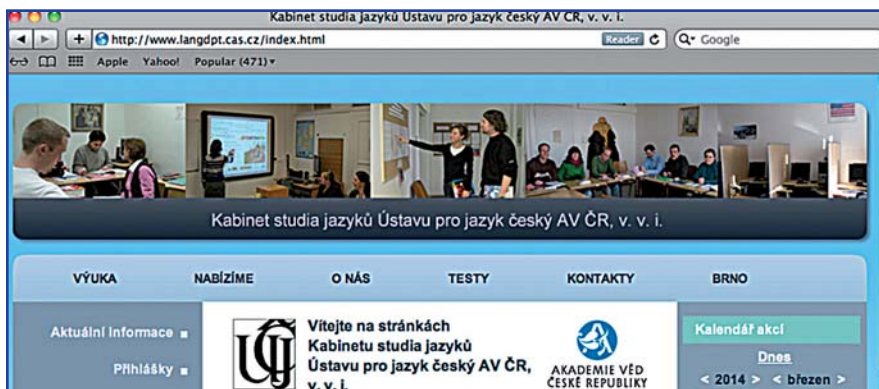
<http://vokabular.ujc.cas.cz>

Kolik jazyků umíš, tolikrát jsi člověkem

V rámci ústavu působí také **Kabinet studia jazyků**, jenž se zabývá především teorií výuky i praktickou výukou cizích jazyků, tj. angličtiny, němčiny, francouzštiny, španělštiny, arabštiny a češtiny pro cizince a nabízí jednak kurzy zaměřené na všeobecné zvládnutí cizího jazyka, jednak kurzy s orientací na akademický jazyk a také přípravné kurzy k mezinárodně uznávaným jazykovým zkouškám

(kabinet je certifikovaným místem pro přípravu k cambridgeským zkouškám). Vedle tradičních docházkových kurzů také provádí kombinovanou prezenční a online výuku, zejména v kurzech akademického psaní, kde poskytuje fundované poradenství při psaní jakéhokoliv odborného textu (článků, disertací apod.) a při přípravě přednášek a prezentací v cizích jazycích.

<http://langdpt.cas.cz/index.html>

Rozsáhlý zdroj poznání

Knihovna Ústavu pro jazyk český AV ČR se specializuje na lingvistickou a bohemistickou literaturu. Ve svém fondu má knihovna asi 55 tisíc svazků a 140 titulů aktuálně odebíraných domácích i zahraničních časopisů. Součástí knihovnických

prací je i zpracování české lingvistické a zahraniční bohemistické produkce, která je zpracovávána do bibliografických ročenek *Bibliografie české lingvistiky*; rozsáhlá bibliografická databáze je přístupná i na internetu na adrese bibliografie.ujc.cas.cz.

ÚJČ vydává významné jazykovědné časopisy

Slovo a slovesnost

je impaktovaný vědecký časopis věnovaný otázkám teorie a kultury jazyka. Vychází od r. 1935, kdy byl založen jako orgán Pražského lingvistického kroužku. Přináší původní české i zahraniční práce zabývající se sémiotikou, sémantikou, gramatikou, pragmatikou, sociolingvistikou, psycholingvistikou, textovou lingvistikou, teorií překladu aj. Díky rozvíjení pražské funkcionalistické tradice patří dnes k nejvýznamnějším středoevropským lingvistickým a sémiotickým časopisům. uváděn v mj. databázích *Arts and Humanities Citation Index*, *Social Sciences Citation Index*, *Journal Citation Reports / Social Sciences Edition* (všechny Thomson Reuters) a *Scopus*.

Naše řeč

je recenzovaný odborný časopis, jehož první číslo je datováno k lednu r. 1917. Přináší stati o češtině současné i historické, o otázkách české gramatiky a slovní zásoby a o problémech pravopisu. Věnuje se i stylistice a textové lingvistice, zabývá se spisovnou varietou češtiny ve vztahu k ostatním jazykovým útvarům, přičemž v popředí pozornosti je vzhled do otázek jazykové kultury češtiny i jazykové kultury obecně a zřetel k vývojové dynamice češtiny, k problémům úzu, normy a kodifikace. Je uváděn v databázi *Scopus*.

Acta onomastica

je jediné onomastické periodikum v České republice; bylo založeno v roce 1960 předními českými onomastiky V. Šmilauerem a J. Svobodou. Přináší aktuální výsledky ze všech oblastí výzkumu vlastních jmen v ČR a seznamuje se současnými výsledky onomastiky v zahraničí. Je uváděn v databázi *ERIH*.